

Liberia

1. Innledning

Flyktninger fra Liberia utgjør en relativt ny og voksende gruppe i Norge. Fra de to første overføringsflyktningene kom i 2000, vil det i løpet av året være bosatt om lag 900 liberiske flyktninger her i landet. I 2002-2003 ble det til sammen innvilget ca. 500 liberiere som hadde flyktet til nabolandene Guinea og Sierra Leone. I år vil det komme om lag 250 liberiske overføringsflyktninger via Elfenbenskysten og Ghana.

Det ble inngått en fredsavtale i 2003, men situasjonen er fortsatt urolig i Liberia. Det foregår fremdeles kamper i deler av landet og flyktningleirene er overfylte med internflyktninger. Tross usikkerheten planlegger UNHCR å begynne med repatriering av flyktninger til Liberia fra andre halvdel av 2004.

Samtidig vil UNHCR ha behov for å gjenbosette enkelte liberiske flyktninger i tiden fremover. Liberiske flyktninger er foreslått som en av fire hovedgrupper som Norge tilbyr seg å ta i mot i 2005, forutsatt at forholdene i Liberia tilsier gjenbosetting og UNHCR ber oss om det.

2. Historisk og politisk bakgrunn

Undertrykkelse og borgerkrig

Liberia har som eneste vestafrikanske land aldri hatt formell kolonistatus, men landet ble erklært republikk av frigitte afro-amerikanske slaver i 1847. Denne minoriteten styrte landet under et apartheidliknende regime helt fram til 1980. Styret var både undertrykkende og autoritært, men den liberiske republikken unngikk i denne perioden omfattende interne stridigheter.

En gruppe soldater under ledelse av Samuel Doe overtok makten ved et statskupp i 1980. Doe ble første president i Liberia som var ”ekte” liberier og ikke etterkommer av frigitte afro-amerikanske slaver. Kuppet markerte slutten på det gamle apartheidstyret, men innledet samtidig en periode med uroligheter, økonomisk nedgang og større etniske motsetninger. Den nye presidenten utviklet et stadig mer brutalt og autoritært regime, som i økende grad favoriserte hans egen etniske gruppe, krahn, som er en relativt liten gruppe i Liberia.

Julaften 1989 regnes som starten for borgerkrigen i Liberia. Opprørsgruppen ble støttet av styret i Elfenbenskysten og ledet av Charles Taylor. Den liberiske hæren under president Doe mistet i løpet av et knapt halvår kontrollen over det meste av landet, og i kaoset flyktet omkring 700 000 liberiere til nabolandene Guinea, Elfenbenskysten og Sierra Leone. Tidligere president Doe ble tatt til fange og torturert til døde i september 1990 uten at en fredsbevarende styrke fra den vestafrikanske samarbeidsorganisasjonen ECOWAS¹ var i stand til å gripe inn. Fredsstyrkens soldater drev med kriminell aktivitet i likhet med andre væpnede parter i krigen.

Det ble gjort flere forsøk på å komme fram til fredsavtaler de neste årene, men ikke før i 1997 roet situasjonen seg såpass at UNHCR kunne sende hjem noen av flyktingene fra nabolandene. Samtidig ble det avholdt valg der Charles Taylors parti fikk stort flertall. Taylor som utover 1990-tallet brutalt hadde tatt kontroll over store deler av Liberia, ble valgt til president med 75% av stemmene. Valgseieren skyldtes i stor grad trusselen fra Taylor om å gå til ny krig hvis han tapte.

Valget førte ikke til fred i Liberia. Samtidig som Taylor og hans støttespillere ble svært involvert i borgerkrigen i Sierra Leone og støttet opprørsgrupper i Guinea, fikk opprørerne i Liberia støtte fra Guinea, og senere også fra Elfenbenskysten. På grunn av Taylor-regimets kobling til opprørsgruppen RUF² i Sierra Leone, innførte FNs sikkerhetsråd sanksjoner mot Liberia i 2001. I løpet av 2002 rykket presidentens motstandere stadig nærmere hovedstaden Monrovia. Igjen ble folk tvunget til å flykte, både internt i Liberia, spesielt inn til byene, og til nabolandene. Et kuppforsøk i Elfenbenskysten 19. september 2002, fikk tragiske konsekvenser for sivilbefolkning og flyktinger på begge sider av grensen³.

¹ Economic Community of West African States

² Revolutionary United Front.

³ Se del 5 om situasjonen i Elfenbenskysten

Sommeren 2003 brakte likevel forsiktige håp om bedring. En FN resolusjon ga den afrikanske fredsbevarende styrken ECOMIL mandat til å gripe inn i Liberia. ECOMIL ankom Liberia i begynnelsen av august. Etter sterkt press forlot Taylor Liberia 10. august og aksepterte tilbudet om asyl i Nigeria. Betingelsen for hans avgang var at han ikke skulle utleveres og stilles for retten i Sierra Leone⁴. Et par dager senere oppfylte LURD⁵ sitt løfte om å overgi kontrollen av havnen i Monrovia til ECOMIL-styrken. Dermed ble det igjen mulig for hjelpeorganisasjoner å gi mat og medisiner til den sårt trengende sivilbefolkningen. En fredsavtale ble inngått mellom overgangsregjeringen og de to opprørsgruppene.

Politisk strid og menneskerettigheter

Fra 1980 ble etnisitet en stadig viktigere faktor i konflikten. Partene har stort sett hatt støtte i én eller noen få etniske grupper, som igjen gjerne er alliert med beslektede etniske grupper i nabolandene og/eller myndighetene i disse landene. En ytterligere kompliserende faktor var private militsgrupper som beskyttet de økonomiske interessene til tømmerfirmaer og gummiplantasjer. Disse gruppene gav sin støtte til dem som kunne sikre deres fortsatte virksomhet, eller som blandet seg minst oppi den.

Opposisjonen til Taylor-regimet har vært svært fragmentert. Verken LURD eller MODEL⁶ har hatt noe uttalt program, utover å styrte Taylor. Det er fremdeles svært vagt hvordan de tenker seg landets videre utvikling. Andre opposisjonspolitikere har hatt ganske begrenset oppslutning, og mange av dem er basert i USA, hvor de har oppholdt seg i eksil i mange år.

Alle grupper i Liberia har stått for alvorlige brudd på menneskerettighetene. Bruk av barnesoldater, mangel på respekt for elementære rettigheter og internasjonale konvensjoner, utstrakt voldsbruk, seksualisert vold, tvangsrekruttering, tvangsarbeid, plyndring og blokkering av matforsyninger er noen av virkemidlene som er brukt i større eller mindre grad av alle parter.

Fremtidsutsiktene i Liberia

Med utgangspunkt i fredsavtalen som ble inngått i august 2003, overtok en ny overgangsregjering makten i oktober samme år. Opprørerne ble nektet stillingene som president og visepresident i overgangsregjeringen. I stedet foreslo politiske partier og sivile organisasjoner kandidater. Den relativt ukjente foretningssmannen Guyde Bryant, tilhørende LAP⁷, ble valgt til å lede overgangsregjeringen som skal sitte frem til det planlagte valget i 2005. FN har plassert en fredsbevarende styrke (UNMIL) på ca. 15 000 soldater i Liberia.

⁴ Taylor er tiltalt av Spesialdomstolen i Sierra Leone for å være en av de hovedansvarlige for krigsforbrytelser begått der, inkludert utbredt og systematisk drap på sivile, amputasjoner, voldtekter og andre former for seksualisert vold, bruk av barnesoldater, bortføringer og tvangsarbeid ("Nigeria: Impunity/legal concern Charles Ghankay Taylor", Amnesty International 12.08.2003.)

⁵ Liberia United for Reconciliation and Democracy. LURD er en bredt sammensatt koalisjon av tidligere fraksjoner og politiske personer fra borgerkrigen, som kom på banen i 1999. LURD har en sterk tilknytning til tidligere mandingo-orienterte grupperinger (som ULIMO-K), men har også en viss krahn-tilknytning.

⁶ Movement for Democracy in Liberia er en ny opprørsgruppe som dukket opp våren 2003.

⁷ Liberia Action Party er et av de mindre politiske partiene i Liberia.

I tillegg til å få frem humanitær hjelp til internt fordrevne og andre trengende, er en av de største utfordringene å avvæpne ca. 60 000 tidligere soldater, hvorav mange barnesoldater. I en pressemelding 13 juli 2004⁸ hevder UNMIL at hele 54 000 soldater er avvæpnet så langt.

Situasjonen må sies å ha vært gjennomgripende vanskelig for mesteparten av befolkningen i Liberia. Landet har i løpet av borgerkrigen nesten fullstendig brutt sammen ettersom konflikten har omfattet stadig større landområder. I løpet av 2004 har hjelpearbeidet omsider nådd langt flere mennesker, men fremdeles er en av seks innbyggere helt avhengig av internasjonal matvarehjelp. Landet står overfor en omfattende gjenoppbygningsprosess, og fremdeles venter mange av de 300 000 liberiske flyktningene i nabolandene på å vende hjem.

3. Overføringsflyktninger fra Liberia

Flyktningene fra Liberia som er i Norge består i stor grad av små og store familier. Flertallet har oppholdt seg i nabolandene som flyktninger fra starten av borgerkrigen tidlig på 1990-tallet. Mange har hatt familiemedlemmer med posisjoner i statsapparatet til Samuel Does regime før flukten og flyktet fra president Taylor. Mange har vært utsatt for grove overgrep og mistet nære familiemedlemmer i borgerkrigen. Noen familier har med seg barn som ikke er dere egne, noen er søsken, nevøer, nieser eller annet. I mange tilfeller er barnas foreldre blitt drept i krigen, og barna er blitt tatt hånd om av andre.

Noen av familiene består av enker med barn hvor ektemann/far ble drept i Liberia før resten av familien flyktet ut av landet. Enslige kvinner med barn er svært sårbare under flukten fra hjemlandet, og de er også ofte utsatte for trakassering og voldtekt i flyktningleirene. I perioden 2002-2004 har Norge innvilget ca. 25 særlig utsatte kvinnelige flyktninger fra Liberia.

Flyktningene som kommer via Elfenbenskysten er i stor grad fra Grand Gedeh og Maryland-distriktene med etnisiteter som krahn og grebo. Flyktninger som kommer via Ghana kommer opprinnelig fra flere ulike steder i Liberia. Mange hadde flyktet til hovedstaden Monrovia i 1990 og flyktet derfra videre til Ghana med båt, ofte i regi av den vestafrikanske styrken ECOMOG. Flertallet av de liberiske flyktningene i Norge tilhører ulike kristne trossamfunn.

Engelsk er offisielt språk i Liberia og alle flyktningene snakker engelsk. Liberisk engelsk er riktig nok noe annerledes enn britisk eller amerikansk engelsk, men det gjør uansett møtet med Norge litt enklere. For de flyktningene som har vært lenge i flyktningleir kan både engelskkunnskaper og lese- og skriveegenskaper være noe svekket fordi kunnskapen ikke har blitt brukt på mange år.

Krig og flukt har splittet mange familier. Mange av de liberiske flyktningene i Norge har nære familiemedlemmer i hjemlandet eller i andre land. For mange er det både tungt og

⁸ UNMIL/PIO/PR/90

vanskelig å konsentrere seg om livet her så lenge nær familie er i hjemlandet eller forsvunnet⁹. Utenriksstasjonene har mottatt en rekke søknader om familiegjening med liberiere bosatt i Norge i løpet av 2002-2004.

I løpet av sommeren og deler av høsten 2004 skal UDI Regionkontor Midt-Norge foreta en undersøkelse om overføringsflyktninger fra Liberia som er bosatt i Midt-Norge i 2003 og 2004. Målet er å finne ut hvordan flyktningene opplever den norske virkeligheten i forhold til forventninger de hadde før de kom hit, få kunnskap om flyktnings framtidsplaner, inkludert tilbakevending og se om det er integrasjonsforskjeller mellom flyktninger som deltok i IOMs kulturorienteringsprogram før de kom til Norge og de som ikke deltok. Omtrent 20 liberiske overføringsflyktninger bosatt i Namsos, Verdal, Volda og Ørsta skal intervjues i forbindelse med undersøkelsen.

De siste par årene har konflikten i Liberia fått mye oppmerksomhet, også i norske medier. UDI iverksatte høsten 2003 en informasjonskampanje om liberiske flyktninger, rettet mot blant annet kommuner, skole, kirkesamfunn og media. Det ble holdt fem seminarer om Liberia rundt i landet vinteren 2004. I samarbeid med Norsk Folkehjelp laget UDI også en skolepakke for ungdomsskolen om flukt, fordommer og fellesskap hvorav en del handlet om overføringsflyktninger fra Liberia.

4 Forholdene i Elfenbenskysten og Ghana

Konfliktene i Liberia, Sierra Leone, Guinea og Elfenbenskysten har alle sammenheng med hverandre. Andre land i regionen, for eksempel Burkina Faso og Nigeria og dessuten USA, Storbritannia, Frankrike og Libya, har også vært allierte med forskjellige parter. Dette har fått konsekvenser for flyktninggrupper i disse landene, og mest prekær har situasjonen vært for liberiske flyktninger i Guinea og Elfenbenskysten. Problemene skyldes at regjeringene i begge land støttet opprørsgrupper i Liberia, mens Taylor støttet opprørsgrupper i Guinea og Elfenbenskysten.

Norge har tatt i mot mange liberiske overføringsflyktninger i første rekke via Guinea, men også fra Sierra Leone. I år har imidlertid de liberiske flyktninger i all hovedsak kommet via Elfenbenskysten og Ghana, og vi har valgt bare å kommentere flyktnings situasjon i disse to landene.

Elfenbenskysten

Det har kommet flyktninger fra Liberia til Elfenbenskysten helt fra 1990 og fram til i dag. Flyktningene ble fra starten akseptert av myndighetene og langt på vei lokalt integrert. Mange bodde blant lokalbefolkningen, gikk på felles skole og hadde arbeid. Etter president Houphouet-Boigny's død i 1993¹⁰, ble imidlertid forholdet til lokalbefolkning og myndigheter gradvis forverret. Politiske ledere spilte på etniske og nasjonale motsetninger for å styrke egne posisjoner. Unge liberiske flyktninger ble tvangsrekruttert

⁹ Jeg kom for å redde livet – om mottak og integrering av overføringsflyktninger. SINTEF 2002.

¹⁰ Félix Houphouet-Boigny var president i Elfenbenskysten fra 1960 til 1993.

til væpnede grupperinger i Elfenbenskysten. Både myndighetene i Elfenbenskysten og sivile ivorianere begynte å beskyldte liberiske flyktninger for å forårsake borgerkrigen. Spesielt de siste to årene har liberiske flyktninger i Elfenbenskysten blitt utsatt for trakassering, ekskludering og vold.

For flyktninger som hadde vært i landets største by Abidjan i opp til 14 år, ble situasjonen plutselig livstruende. UNHCR valgte å etablere såkalte transittsentre hvor flyktninger ble innelukket på svært små områder under fengselslignende forhold som vern mot sivile ivorianere, politi og opprørsgrupper. Det har vært flere tilløp til voldelige sammenstøt mellom opposisjonelle og president Gbagbos styrker i Abidjan. I mai 2004 fikk UDI en forespørsel om å evakuere liberiske flyktninger som var innvilget av Norge. Flyktingene oppholdt seg i Abidjan, og UNHCR fryktet for deres sikkerhet på grunn av uroligheter og vold.

Ghana

De fleste flyktingene fra Liberia som oppholder seg i Ghana har vært der siden tidlig på 1990- tallet. Flertallet bor i flyktingleieren Buduburam, en times kjøretur fra hovedstaden Accra. I forbindelse med valget i 1997 ble flyktingene oppfordret til å vende hjem. 3000 dro tilbake, men de aller fleste valgte å bli. I 2000 ble all materiell hjelp til flyktingene stoppet opp i Buduburam og flyktingene har ikke mottatt materiell hjelp fra UNHCR siden. Etter nye kraftige krigshandlinger i Liberia 2002, kom det på nytt nye flyktingstrømmer. Mange liberiere som hadde bodd i Elfenbenskysten i årevis flyktet også videre til Ghana i 2002-2003 på grunn av de voldelige konfliktene der.

Ghana har langt på vei vært et fredelig oppholdsland for liberiere, men de fleste flyktingene lever under svært vanskelige humanitære forhold, mangler bevegelsesfrihet og kan ikke ta arbeid utenfor leiren.

Mange av flyktningene i Buduburam (Ghana) har savnede familiemedlemmer som har forsvunnet under flukten fra Liberia. På bildet vises en av tavlene i Buduburam med barn som leter etter foreldrene sine (*UDI 2004*).

Mange av flyktningene som UNHCR velger ut for gjenbosetting fra Ghana har spesielle sikkerhetsbehov, som enslige kvinner med barn, mens noen få har spesielle behov knyttet til helse.

Repatriering til Liberia

Terskelen for repatriering til Liberia er svært høy for mange som har vært flyktninger i nabolandene i opp til 15 år. Flyktningene har ofte svært lite å vende tilbake til, og frykter hva som vil skje med dem i Liberia. Mange har mistet hele familien i borgerkrigen, og i mange lokalsamfunn er personene eller elementene som forårsaket flukten fortsatt til stede.

Leire for internt fordrevne, hvor UNHCR og WFP¹¹ deler ut mat og utstyr, rommer fortsatt tusenvis av internflyktninger som ikke har noe hjem å vende tilbake til. Det norske Flyktningerådet driver to slike leire for internt fordrevne i Liberia. UNHCR anslår dessuten at ca. 50 000 har spontanreturnert til Liberia frem til april 2004. De fleste har kommet fra Guinea og noen fra Sierra-Leone, hovedsakelig til leire rundt Monrovia for internt fordrevne.¹² Liberiske myndigheter advarte så sent som i mai 2004 flyktninger mot å vende hjem før FN har etablert kontrollerte former for repatriering. UNHCR planlegger å starte opp med organisert repatriering fra andre halvdel av 2004. Samtidig indikerer UNHCR at det vil bli behov for gjenbosetting av enkelte grupper av liberiere med beskyttelsesbehov også i 2005.

5 Konklusjon

Liberiere utgjør en ny og forholdsvis liten gruppe i Norge. Det vil være en fordel å bygge opp de liberiske miljøene, og systematisere erfaringer fra bosettings- og integreringsarbeidet. UDIs Regionkontor i Midt-Norge foretar en undersøkelse om overføringsflyktninger fra Liberia. Undersøkelsen kan bli viktig i denne sammenheng.

Fredsavtalen og maktskiftet har ikke løst Liberias problemer. UNHCR og andre hjelpeorganisasjoners kapasitet er sprengt på grunn av overfylte flyktningleire, spesielt i områdene rundt byene. Noen tusen flyktninger har imidlertid vendt tilbake til Liberia på egen hånd. UNHCR planlegger å begynne og repatriere flyktninger fra andre halvdel av 2004.

Samtidig indikerer UNHCR at det vil være behov for gjenbosetting av liberiske flyktninger fremover.

¹¹ FNs "World Food Programme".

¹² IRIN 29april <http://www.reliefweb.int>